

- LOVE S. L., WIMPFHEIMER R. & NOBLE K. 2009. Selecting, planting, and caring for trees, shrubs, and vines. – Short-Season, High-Altitude Gardening **860**: 1–18.
- ŁAPCZYŃSKI K. 1887. Roślinność Sandomierza i Gór Pieprzowych. – Pamiętnik Fizjograficzny **7**(3): 44–59.
- ŁUCZAJ Ł. & ADAMOWSKI W. 1991. Dziczenie irgi lśniacej (*Cotoneaster lucidus* Schlecht.) w Puszczy Białowieskiej. – Phytocoenosis **3** (N.S.). Seminarium Geobotanicum **1**: 269–274.
- MATUSZKIEWICZ W. 2013. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. Vademecum Geobotanicum **3**. s. 537. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- MIREK Z., PIĘKOŚ-MIRKOWA H., ZAJĄC A. & ZAJĄC M. 2002. Flowering plants and pteridophytes of Poland. A checklist. – W: Z. MIREK (red.), Biodiversity of Poland **1**, s. 442. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków.
- PAWŁOWSKI B. 1928. O kilku nowoodkrytych lub mało znanych roślinach polskich. – Sprawozdanie Komisji Fizjograficznej PAU **62**: 209–217.
- PLISZKO A. 2014. Spontaneous occurrence of *Cotoneaster lucidus* Schtdl. in the town of Augustów (NE Poland). – Steciana **18**(1): 33–36.
- SENNIKOV A. N. 2011. Atlas Florae Europaeae notes 18. Synonymy and distribution of some native and alien species of *Cotoneaster* (*Rosaceae*) in Eastern Europe and the Caucasus. – Annales Botanici Fennici **48**(4): 325–336.
- SLABAUGH P. E. & SHAW N. L. 2008. *Cotoneaster* Medik. – W: F. T. BONNER & R. P. KARRFALT (red.), The woody plant seed manual, s. 442–446. United States Department of Agriculture, Forest Service, Washington DC.
- TOKARSKA-GUZIŁ B., DAJDOK Z., ZAJĄC M., ZAJĄC A., URBISZ A., DANIELEWICZ W. & HOŁDYŃSKI C. 2012. Rośliny obcego pochodzenia w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem gatunków inwazyjnych. s. 197. Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, Warszawa.

RENATA PIWOWARCZYK, KAROLINA RURAŻ, MICHALINA PANEK, *Zakład Botaniki, Instytut Biologii, Uniwersytet Jana Kochanowskiego, ul. Świętokrzyska 15, 25-406 Kielce, Polska; e-mail: renata.piwowarczyk@ujk.edu.pl, roli170889@gmail.com, michalinapanek@wp.pl*

Przyjęto do druku: 21.10.2016 r.

Nowe stanowiska *Arctostaphylos uva-ursi* (Ericaceae) na siedliskach antropogenicznych w Obniżeniu Górnej Warty (Wyżyna Woźnicko-Wieluńska)

Arctostaphylos uva-ursi (L.) Spreng. (mącznica lekarska) to zimozielona krzewinka o płójących pędach z rodziny *Ericaceae*. Jest rośliną światłolubną. Zasiedla głównie gleby kwaśne i piaszczyste. Występuje w widnych, prześwietlonych miejscach, na brzegach borów sosnowych, na suchych wrzosowiskach, nagich piaskach, również na skałach wapiennych lub granitowych, a także często na siedliskach antropogenicznych: w pobliżu dróg czy torów kolejowych (PIĘKOŚ-MIRKOWA & MIREK 2006). Jest gatunkiem cyrkumborealnym, występującym w pasie borealnych lasów iglastych Europy, Azji i Ameryki Północnej. W Polsce spotykana głównie w północnej i środkowej części kraju.

Zdecydowanie rzadsza jest na południu, gdzie pojawia się wyspowo, na pojedynczych stanowiskach. Gatunek ten osiąga w Polsce południową granicę swojego zasięgu (SZAFER & ZARZYCKI 1977).

W Polsce mącznica lekarska objęta jest ochroną ścisłą (ROZPORZĄDZENIE 2014), nie jest jednak zagrożona w skali kraju. Na południu Polski stanowi natomiast rzadkość i w województwie śląskim przypisano jej kategorię VU – narażonej na wyginięcie (PARUSEL & URBISZ 2012).

Z obszaru Obniżenia Górnej Warty mącznica lekarska była wcześniej podawana z okolic Częstochowy (KARO 1881; WÓJCICKI 1914; HEREŹNIAK 1983), Zawiercia (KAZNOWSKI 1928) oraz z miejscowości Poraj, Choroń i Żarki Letnisko (DUDA 1992; SZELĄG 2000).

W latach 2014 i 2015, w czasie badań terenowych prowadzonych na obszarze Obniżenia Górnej Warty (341.25) (KONDRACKI 2002), zostały odnalezione dwa nowe stanowiska *Arctostaphylos uva-ursi* na terenie Myszkowa, położone w odległości około 2,8 km od siebie w linii prostej i zlokalizowane w kwadratach DF0543 oraz DF1503 (sieć ATPOL 2 × 2 km; ZAJĄC 1978). Pierwsze z nich znajduje się w pobliżu stawów hodowlanych w dzielnicy Pohulanka. Mącznica porasta piaszczystą wychodnię na skraju boru sosnowego pod linią energetyczną, tworząc trzy niewielkie kępy w obrębie płatu o wymiarach 3 × 4 m.

Zdj. 1. Data: 17.09.2014 r.; powierzchnia płatu 12 m²; lokalizacja GPS: 50°34'50,9"N, 19°22'18,3"E (kwadrat ATPOL DF0543), 310 m n.p.m.; nachylenie: 5°S; pokrycie: B – 1% , C – 60%, D – 1%. B: *Pinus sylvestris* +, *Betula pendula* r; C: *Arctostaphylos uva-ursi* 3.2, *Calluna vulgaris* 1.2, *Corynephorus canescens* 1+, *Festuca ovina* +, *Vaccinium vitis-idaea* +, *Hieracium pilosella* +, *Carex sylvatica* +, *Quercus robur* r; D: *Pleurozium schreberi* +.

Drugie stanowisko znajduje się w dzielnicy Kolonia Remby, gdzie płat *Arctostaphylos uva-ursi* o wymiarach 5 × 4 m porasta nasyp rozwidlenia linii kolejowej relacji Zawiercie – Częstochowa i Zawiercie – Włoszczowa.

Zdj. 2. Data: 2.06.2015 r.; powierzchnia płatu 20 m²; lokalizacja GPS: 50°33'27"N, 19°22'23"E (kwadrat ATPOL DF1503), 330 m n.p.m.; nachylenie: 45° E; pokrycie: C – 80%, D – 3%. C: *Arctostaphylos uva-ursi* 3.2, *Calluna vulgaris* 2.2, *Hieracium pilosella* 1+, *Euphorbia cyparissias* 1+, *Arrhenatherum elatius* +, *Artemisia campestris* +, *Corynephorus canescens* +, *Equisetum arvense* +, *Festuca pratensis* +, *Frangula alnus* +, *Jasione montana* +, *Luzula campestris* +, *Pinus sylvestris* +, *Quercus robur* +, *Rumex acetosella* +, *Sedum acre* +, *Teesdalea nudicaulis* +, *Erigeron annuus* r, *Hypochoeris radicata* r, *Rubus caesius* r; D: *Brachythecium albicans* +, *Niphotrichum canescens* +, *Polytrichum piliferum* +.

W ostatnich latach w południowej Polsce obserwuje się pojawianie *Arctostaphylos uva-ursi* na siedliskach antropogenicznych. Podobne stanowiska mącznicy znane są z okolic Włoszczowy (BACLER 2009), z nasypu tej samej linii kolejowej co nowoodkryte stanowisko oraz z nasypu w pobliżu linii kolejowej relacji Szczekociny – Włoszczowa (STEBEL i in. 2013). *A. uva-ursi* coraz częściej występuje w pobliżu torów kolejowych, dróg czy linii wysokiego napięcia, gdzie regularnie prowadzone wycinki i prace pielęgnacyjne, polegające na odświeżaniu terenu, tworzą dogodne siedliska dla tego gatunku.

Podziękowania. Autorki dziękują Panu drowi hab. Adamowi Steblowi za oznaczenie materiału briologicznego.

Summary. New localities of *Arctostaphylos uva-ursi* (Ericaceae) in anthropogenic habitats in the Obniżenie Górnej Warty valley (Wyżyna Woźnicko-Wieluńska upland). In September 2014 and June 2015, two new localities of strictly protected *Arctostaphylos uva-ursi* were found in Myszków city (Silesian Province, Wyżyna Woźnicko-Wieluńska upland, S Poland). Both localities are in anthropogenic habitats (near a railway line and under a high-voltage power line).

LITERATURA

- BACLER B. 2009. Zasoby gatunkowe cennych roślin leczniczych powiatu włoszczowskiego. Część 1 – mącznica lekarska *Arctostaphylos uva-ursi* (L.) Spreng. – *Annales Academiae Medicae Silesiensis* **63**(3): 33–37.
- DUDA W. 1992. Flora naczyniowa gminy Poraj. – *Ziemia częstochowska*. **18**: 23–49.
- HEREŹNIAK J. 1983. Nowe stanowiska rzadkich i interesujących gatunków roślin naczyniowych w północnej części Wyżyny Śląsko-Krakowskiej. – *Fragmenta Floristica et Geobotanica* **29**(3–4): 361–384.
- KARO F. 1881. Flora okolic Częstochowy. – *Pamiętnik Fizyograficzny* **1**: 208–257.
- KAZNOWSKI K. 1928. Rośliny naczyniowe okolic Zawiercia. – *Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej PAU* **62**: 185–207.
- KONDRACKI J. 2002. *Geografia regionalna Polski*. s. 441. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- PARUSEL J. B. & URBISZ A. (red.). 2012. Czerwona lista roślin naczyniowych województwa śląskiego. – W: J. B. PARUSEL (red.), *Strategia ochrony województwa śląskiego do roku 2030. Raport o stanie przyrody województwa śląskiego*. 2. Czerwone listy wybranych grup grzybów i roślin województwa śląskiego. – *Raporty, Opinie* **6**: 105–177.
- PIĘKOŚ-MIRKOWA H. & MIREK Z. 2006. *Flora Polski. Rośliny chronione*. s. 417. Multico Oficyna Wydawnicza, Warszawa.
- ROZPORZĄDZENIE Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin (Dz. U. 2014, poz. 1409).
- STEBEL A., BACLER-ŻBIKOWSKA B. & DROBNIK J. 2013. Interesting locality of medicinal plant *Arctostaphylos uva-ursi* (Ericaceae) in Silesia Province (Poland). – *Časopis Slezského Muzea v Opave*. A **62**: 190–192.
- SZAFER W. & ZARZYCKI K. 1977. *Szata roślinna Polski*. Tom **1**. s. 615. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- SZELAĞ Z. 2000. Materiały do flory Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. – *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* **7**: 93–103.
- WÓJCICKI Z. 1914. Roślinność okolic Częstochowy i Olsztyna. – *Obrazy roślinności Królestwa Polskiego i krajów ościennych* **7**: 31–33.
- ZAJĄC A. 1978. Założenia metodyczne „Atlasu rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce”. – *Wiadomości Botaniczne* **22**(3): 145–155.
- KATARZYNA KOWALIK, BARBARA BACLER-ŻBIKOWSKA, *Katedra i Zakład Botaniki Farmaceutycznej i Zielarstwa, Wydział Farmaceutyczny z Oddziałem Medycyny Laboratoryjnej, Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach, ul. Ostrogońska 30, 41-200 Sosnowiec, Polska; e-mail: kkwalik@sum.edu.pl; bbacler@sum.edu.pl*

Przyjęto do druku: 23.09.2016 r.